

duğundan söz konusu eserin Sekkâkî'ye nisbet edilmesinde bir yanlışlığın olması kuvvetle muhtemeldir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Ya'kûb es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-ûlûm* (nşr. Na'im Zerzûr), Beyrut 1403/1983, s. 5-9, 257-258; Yâ-kût, *Mu'cemû'l-üdeba'*, XX, 59; Kureşî, *el-Cevâhîrû'l-muhtâyye*, Haydarâbâd 1332, II, 225-226; İbn Haldûn, *Muqaddime* (nşr. Dervîş el-Cüveydî), Beyrut 1416/1996, s. 552; İbn Kutluboğa, *Tâcû't-terâcîm fî şabakâtî'l-Hanefiyye*, Bağdad 1962, s. 81-82; Süyûtî, *Buğyetü'l-uvvâ't*, II, 364; Hândmîr, *Habîbû's-siyer* (nşr. M. Debîr-i Siyâkî), Tahran 1362 hş., III, 80-81; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1762-1768; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 231-232; Hânsârî, *Rauzâtü'l-cennât* (nşr. Eseddullah İsmâiliyyân), Kum 1392/1972, VIII, 220-222; Brockelmann, *GA*, I, 352-356; *Suppl.*, I, 515-519; Tebrîzî, *Reyhâne-tü'l-edeb*, III, 42-44; Ahmed Matlûb, *el-Belâğa 'inde's-Sekkâkî*, Bağdad 1384/1964; a.mlf., 'Abdül-kâhîr el-Cürcânî, *Küveyt* 1393/1973, s. 310-317; Abdülazîz Atîk, *Fî Târîhi'l-belâğati'l-'Arabiyye*, Beyrut, ts. (Dârü'n-nehdati'l-'Arabiyye), s. 271-272; R. Sellheim, *Materialien zur arabischen Literaturgeschichte*, Wiesbaden 1976, I, 299-334; Şevki Dayf, *el-Belâğa te'tavvûr ve târîh*, Kahire 1983, s. 286-313; M. Berekât Hamdî Ebû Ali, *eş-Şuretü'l-belâğüyye 'inde Bahâ'id-dîn es-Sübkî*, Amman 1403/1983, s. 157-193; Abbas el-Kurmî, *el-Künâ ve'l-elkâb*, Beyrut 1403/1483, II, 316; III, 78-79; Bekrî Şeyh Emîn, *el-Belâğatü'l-'Arabiyye fî şevbihe'l-cedîd*, Beyrut 1990, I, 47-48; Abbas Erhîle, *el-Eşerü'l-Aristiyyü fî'n-nağd ve'l-belâğati'l-'Arabiyye ilâ hudûdi'l-kamî's-şâmin el-hicrî*, Dârülbeyzâ 1419/1999, s. 590-604; W. Smyth, "Some Quick Rules ut Pictura Poesis: The Rules for Simile in Miftâh al-'ulûm", *Oriens*, XXXIII (1992), s. 215-229; a.mlf., "The Making of a Textbook", *StI*, LXXVIII (1993), s. 99-115; a.mlf., "The Canonical Formulation of 'İlm al-Balâğah and al-Sakkâkî's Miftâh al-'Ulûm", *Isl.*, LXXII/1 (1995), s. 7-24; Mehmet Bayraktar, "İlk Bilgi Sosyoloğu Bir Türk: es-Sekkâkî", *TK*, XXIV/268 (1985), s. 523-526; Ali Durusoy, "Nahiv-Mantik Tartışmaları Bağlamında Sekkâkî'nin Yeri ve Önemi", *MÜİFD*, XXVII/2 (2004), s. 34-39; F. Krenkow, "Sekkâkî", *İA*, X, 328-329; S. A. Bonebakker, "el-Ma'ânî wa'l-bayân", *EP* (İng.), V, 898-902; W. P. Heinrichs, "al-Sakkâkî", *a.e.*, VIII, 893-894.

İSMAİL DURMUŞ

SEKR

(bk. SARHOŞLUK).

SEKR

(السكر)

Sâlikin, kendisine gelen vâridin etkisiyle yaşadığı mânevî sarhoşluk anlamında bir tasavvufî terimi.

Sözlükte "sarhoşluk" mânasına gelen sekr, "insanın yediği ya da içtiği şeylerin tesiriyle meydana gelen neşe halinin akla üstün gelmesinden doğan gaflet durumu" şeklinde tarif edilir (*et-Ta'rîfât*, "Sekr" md.). Sekr tasavvufta terim olarak seyrü sülûk

esnasında gelen vâridin (feyz) etkisiyle sâlikin kendinden geçmesini ifade eder. Bu hali yaşayan sûfiye sükrân denilir. Sekr halinin geçmesi sahv olarak isimlendirildiğinden kaynaklarda sekr sahv terimiyle birlikte ele alınmıştır. Sekr-sahv terimleriyle gaybet-huzur, fenâ-bekâ, cem'-tefrika, kabz-bast gibi terimler arasında bazı noktalardan benzerlikler vardır.

Sûfilere göre sekr Kur'an'da, "Rabbi dağ'a tecelli edince onu yerle bir etti ve Mûsâ bayılarak yere yığıldı" âyetiyle işaret edilen (el-A'râf 7/143) kendinden geçme halidir. Hz. Mûsâ'yı sarhoş eden ve bayıltan vârid rabbinin dağ'da tecelli ettiği anda gelmiş, bu esnada Mûsâ kendinden geçerek dağı görmez olmuş, bütün idrakî sadece tecelli eden Allah'a yönelmiştir. Sâlik de keşfi açılıp cemel tecellisini seyretmeye başlayınca ruhu sevinçle dolar ve kendinden geçerek sekr halini (bîhûdî) yaşama başlar. Kelâbâzî sekr halindeki sûfinin gözünden eşyanın kaybolmadığını, ancak onun mânevî olarak Allah'ın huzurunda olmasının etkisiyle eşyanın acı ve haz verme gibi niteliklerini farkedemediğini söyler (*et-Ta'arruf*, s. 116). Kuşeyrî'ye göre vâridin tesiriyle sâlikte sekr hali gaybet halinden bazan daha kuvvetli, bazan daha zayıf olarak meydana gelmekte, zayıf halde iken vârid sâlikî tam kuşatmadığı için eşyayı hissetmesi mümkün olurken kuvvetli halde iken dış dünyadan hiçbir şeyi hissetmemektedir (*Risâle*, s. 201). Sûfiler, sekr öncesi başlayan tecellîler sonucu yaşadıkları durumun aşamalarını anlatmak için zevk (tatma), şûrb (içme) ve "reyy" (kanma) tabirlerini kullanırlar. Zevk haliyle başlayan sekr şûrb ile kernal derecesine ulaşmakta, daha sonra Hakk'a vuslatın devamlılığını ifade eden rey ile sahv haline geçilmektedir. Sahv halinde sâlik nefsanî hazzlardan fânî olur ve vâridlerin tesirinden kurtulur (*a.g.e.*, s. 203).

Sekr ve sahv halleri birbiriyle doğru orantılıdır. Bunu ifade etmek için, "Sekri Hak ile olan sahvı da Hak ile olur" denilmiştir. Sahv halinde Hak üzere olan sâlik sekr halinde ilâhî koruma altında bulundurulur. Sekr ve sahvın her ikisi de sâlikin Hak ile halkı ayrı ayrı farketmediği tefrika halinde meydana gelir. Sadece Hakk'ın varlığını görüp halkı yok olarak hissettiği cem' halinde bu gibi durumlar söz konusu değildir. Ebû Bekir el-Vâsîfî, bu iki halin vecdîn zühûl ve hayret makamlarından sonra gelen üçüncü ve dördüncü makamları olduğunu belirtmiştir. Bu durum denizin sesini duyan, sonra ona yaklaşan, sonra denize giren, sonra da dalgalarla sürüklenip kaybolan

kimsenin haline benzer. Buna göre kimin üzerinde, yaşadığı halin etkisi devam ediyorsa, onda sekrden bir eser var demektir. Bütün duygular yerli yerine gelince de sahv hali meydana gelir (Sühreverdi, s. 250).

Sekrin biri meveddet, diğeri muhabbetle gerçekleşen iki türü vardır. Nimeti vereni görmekle meydana gelen muhabbet sekrî, nimeti görmek suretiyle meydana gelen meveddet sekrinden daha üstündür. Sahv hali de biri gaflet, diğeri muhabbetle olmak üzere iki kısımdır. Muhabbet sahvı apaçık bir keşif hali iken gaflet sahvı Allah ile kul arasındaki en kalın perde durumundadır (Hücvîrî, s. 298). Sekr halinde ilâhî aşk şarabını (mey) içip sermest olan sâlikten şer'î hükümlere aykırı söz ve davranışlar zuhur edebilir, ancak bunlara itibar edilmez.

Muhyiddin İbnü'l-Arabî, sekr ve sahvın mertebeleriyle sekrin gaybet ve fenâ gibi diğer benzer hallerden farklılıkları üzerinde durmuştur. Sekr bu hallerden iki noktada ayrılır. Birincisi, sekr duyudaki bilinçsizlik değil neşeye çelışen her şeyden uzaklaşmak demektir. Sekr sâlikte bir neşe, genişlik, yayılma meydana getirir ve ilâhî sırları ifşaya yol açar. Gaybet hali sekr değil fenâ, mahk veya başka bir şeydir. İkincisi sekrin ardından sahv halinin gelmesidir. Sahv, uyku ve uyanıklık örneğinde olduğu gibi önceki bir sekr halinden sonra meydana gelir. Bu ardışıklık gaybet-huzur, fenâ-bekâ arasında zorunlu değildir. Gelen vârid sebebiyle nefsin sevinçle kendinden geçmesi şeklindeki sekr tabii sekrdir. Bir de akîl sekr vardır ki burada akıl kendi delil ve burhanının sarhoşluğu içindedir. Tabii olan sekr müminlerin sekrî, akîl olanı ise âriflerin sekridir. İlâhî sekr diye isimlendirilen bir üçüncü sekr vardır ve bu da kâmillerin sekridir. "Allahım, benim sendeki hayretimi arttır!" anlamındaki hadis ilâhî sekre işaret etmektedir. Sahvın mertebeleri de sekrin mertebeleri gibidir (*el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, II, 544-546). Sûfiler sekr ve sahv hallerinden hangisinin daha üstün olduğu konusunu tartışmışlardır. Bâyezîd-i Bistâmî ve ona nisbet edilen Tayfûriyye ekolü mensupları sekrin, Cüneyd-i Bağdâdî ve onunla birlikte meydana gelen Cüneydiyye ekolü mensupları sahvın daha üstün olduğunu savunmuştur (Hücvîrî, s. 295-296).

BİBLİYOGRAFYA :

Serrâc, *el-Lüma'*, s. 381-384; Kelâbâzî, *et-Ta'arruf*, s. 116-117; Kuşeyrî, *Risâle* (Uludağ), s. 198-203; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 295-300; Şehâbeddin es-Sühreverdi, 'Avârifü'l-ma'ârif (Gazzâlî, *İhyâ'* [Beyrut], V içinde), s. 250; Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, Ka-

hire, ts., II, 544-547; Abdürrezzâk el-Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü* (trc. Ekrem Demirli), İstanbul 2004, s. 303, 327; Yâfî, *Neşrû'l-mehâsini'l-gâliyye fi faizli meşâyihî's-sûfiyye* (nşr. İbrâhîm Atve İvâz), Kahire 1961, s. 203-206; *el-Mu'cemû's-sûfî*, s. 1205-1207; Seyyid Sâdık-ı Güherîr, *Şerh-i İştîlâ-ğât-ı Tasavvuf*, Tahran 1380, VI, 278-290; Ebû'l-Alâ Affî, *Tasavvuf: İslâm'da Mânevî Hayat* (trc. Ekrem Demirli – Abdullah Kartal), İstanbul 1996, s. 241-244.

ABDULLAH KARTAL

SEKT-i MELÎH

(سکت ملیح)

Aruzda iki açık hece yerine
bir kapalı hece kullanılması.

Aruzda “mef’ûlû mefâilûn feûlûn” (—/—/—/—/—) vezniyle yazılmış şiirlerde bazı mısraların “mef’ûlûn fâilûn feûlûn” (—/—/—/—/—) şeklinde olması uygun görülmüştür. Böylece dört kapalı hecenin arka arkaya geldiği bu ârızî durum sekte olarak düşünülmüş, ancak yerinde kullanıldığı takdirde hoş bir âhenk teşkil ettiği için buna sekt-i melîh (güzel ârıza) denilmiştir. Sekt-i melîh Türk aruzunda sadece bu kalıba mahsus bir kullanımdır. Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'unda, “Gönlüne katı gelip bu bîdâd / Yumşak yumşak dedi ki sayyâd” beytinin ikinci mısraındaki “yumşak yumşak” kelimelerinde sekt-i melîh vardır. Şeyh Galib *Hüsn ü Aşk* mesnevisinde önce, “Meyhârelik oldu zühde hemser / Âb-ı huşk oldu âteş-i ter” (—/—/—/—/—/—/—/—) beytinin ikinci mısraında tamlama “i” sini uzun okutarak sekt-i melîh yapmış (Âb-ı huşk oldu —/—/—), hemen ardından söylediği beyitte ise özür diler gibi, “Ağreb bu ki dondu râh-ı efkâr / Sekteyle gelirdi tab'a eş'âr” diyerek sekt-i melîhin bir kusur olduğunu ima etmiştir. “Sekt” in bir hata olmadığını söyleyenlere göre ise bu uygulama şairin kasıtlı olarak farklı bir âhenk elde etmek için başvurduğu bir yoldur ve monotonluğu kırmasıyla “melih” olarak görülür. Yahya Kemal Beyatlı da “Akşam Mûsikîsi” şiirinde (“Teşrin yapraklarıyla oynar”; “Sessizlik dâima ilerler”; “Başlar rü'yâ içinde rü'yâ”) mısralarında sekt-i melîhin âhenginden yararlanmıştı. Abdülhak Hâmid Tarhan, “Sekt-i Melîh” adını verdiği dört bendlik bir manzumesinin bütün mısralarında “mef’ûlûn fâilûn feûlûn” kalıbını kullanarak aruzun alışlagelmiş âhengini değiştirmiştir. Nihad Sâmî Banarlı, sekt-i melîhte dört kapalı hecenin arka arkaya gelmesini dikkate alarak “feilâtûn feilûn”le (—/—/—/—) biten aruz kalıplarını kullanan şairlerin bazı mısraları “feilâtûn fa'lûn” (—/—/—/—) şekline dönüştürmesini de sekt-i melîh ka-

bul etmiştir (*Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, I, 172). Sekt-i melîh benzer özelliklerle Fars aruzunda da kullanılmıştır (Elwell-Sutton, s. 86).

BİBLİYOGRAFYA :

Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1971, I, 172; Tâhîrülmevî, *Edebiyat Lügati*, İstanbul 1973, s. 133-134; L. P. Elwell-Sutton, *The Persian Metres*, Cambridge 1976, s. 86; İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul 1999, s. 346; Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Ankara 2004, s. 411-412; Beşir Ayvazoğlu, *Yahya Kemal*, İstanbul 2007, s. 367; “Sekt-i Melih”, *TDEA*, VII, 493.

İSKENDER PALA

SEKTE

(السكتة)

Bir kıraat ve tecvid terimi.

Sözlükte “susmak, iki nağme arasını nefes almadan ayırmak” anlamındaki **sekte** masdarından türeyen **sekte** terim olarak “Kur'an tilâvet ederken iki kelime veya harf arasında nefes alıp vermeden çok kısa bir süre duraklamak demektir. Sektenin uygulanışı şöyledir: Kur'an okurken sekte yapılacak harf veya kelime üzerinde durulur, nefes almadan kısa bir süre beklenir, ardından okumaya devam edilir. Bekleme süresi vakıf süresinden daha azdır ve okuyuş hızına göre değişiklik göstermekle birlikte ortalama iki hareke (bir elif) miktarı kadardır. Bir yerde sekte yapılabilmesi için bazı şartlar gerekir. 1. Sekte vasla özel bir uygulama olup bir kelime veya bir harften sonraki kelimeye veya harfe vakfedilmeden geçilecekse yapılır. 2. Sekte ancak sâkin harf üzerinde uygulanır, harekeli harf üzerinde sekte yapılmaz. 3. Sektenin yapılacağı yer hakkında sahih bir rivayet bulunmalıdır.

Bazı kıraatlere göre sekte kelime içinde yapılabileceği gibi (شَيءٌ - ءٌ - دَفٌ - ءٌ) iki kelime arasında da gerçekleştirilebilir (قَدْ - عَوْجٌ - قَيْمَةٌ). Burada vakfetmenin evlâ, sekte yapmanın câiz olduğu belirtilmiştir. İki âyet vasledilip okunduğunda “عَوْجٌ” kelimesindeki tenvin elife çevrilir ve nefes almadan elif üzerinde kısa bir süre durularak “قَيْمَةٌ” kelimesine geçilir. 2. Yâsîn sûresinin 52. âyetindeki “مَنْ مَرَقَدًا - هَذَا” sözünde. Burada da vakfetmek evlâ, sekte yapmak câiz görülmüştür ve sekte “مَرَقَدًا” üzerinde icra edilir. 3.

Kiyâme sûresinin 27. âyetindeki - وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ sözünde “مَنْ” kelimesi üzerinde. Burada “مَنْ” üzerinde vakfın cevazı söz konusu olmayıp sekte yapılması gerekir. 4. Mutaffifin sûresinin 14. âyetinde “كَذَّبْ - رَانَ” üzerinde. Burada da sektenin hükmü ve yapılışı bir öncekinde olduğu gibidir. Hafs'tan bu dört yerin sektesiz okunuşu da nakledilmiştir (İbnü'l-Cezerî, I, 425-426).

Kendisinden en çok sekte rivayet edilen kıraat âlimi kırâat-i seb'a imamlarından Hamza b. Habîb ez-Zeyyât'tır. Bazı kaideler çerçevesinde hemzeden önce gelen sâkin harf üzerinde Hamza'dan hem sekte hem sektesiz olarak iki vecih nakledilmiş, böylece Kur'an tilâvetinde pek çok yerde sekte ortaya çıkmıştır (إلى ؛ ال - أرض). Meşhur yedi kıraat imamından Nâfi' b. Abdurrahman'ın râvisi Verş, Ebû Amr b. Alâ, İbn Âmir ve kırâat-i aşçereden Ya'kûb el-Hadramî iki süre arasında besmele okudukları gibi ayrıca besmelesiz sekte yaparak tilâvet etmişlerdir. Ancak sekteden sonra okunacak sürenin birinci süreden sonraki süre olması gerekir. Ebû Ca'fer el-Kâfî ise bazı sürelerin başında bulunan hurûf-ı mukattaalar arasında sekte yapmıştır. Genel anlamda sekte yapmaktan maksat mânânın daha iyi kavranması ve bazı durumlarda yanlış anlamının önlenmesidir. Hemzeden önce veya hurûf-ı mukattaas arasında yapıldığında ise bu harflerin beyan edilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır. Yukarıda zikredilenlerden başka Kur'an-ı Kerîm'de “لَمْ يَتَسَّه” (el-Bakara 2/259), “أَقْنَدَهُ” (el-En'âm 6/90), “كُنَّيَّه” (el-Hâkka 69/19, 25), “حَسَابِيَّه” (el-Hâkka 69/20, 26), “مَالِيَّه” (el-Hâkka 69/28), “سُلْطَانِيَّه” (el-Hâkka 69/29), “مَاهِيَّه” (el-Kâria 101/10) kelimelerinin sonlarında kendilerinden önceki harfi veya harekeyi beyan için ziyade olarak bulunan ve “hâ-i sekt” denilen “hâ”ların vakıf halinde belirtilerek okunuşlarında kıraat imamları arasında ihtilâf bulunmamakla birlikte vasıl halinde farklı okuyuşlar söz konusudur (Dâni, s. 82, 105, 214, 225; İbnü'l-Cezerî, II, 142-143).

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, I, 633; *Kâmus Tercümesi*, I, 578; Ebû'l-Hasan İbn Galbûn, *et-Tezkire fi'l-kur'âti's-semân* (nşr. Eymen Rüşdî Süveyd), Cidde 1991, II, 412, 514, 605, 619; Dâni, *et-Teyisr* (nşr. O. Pretzl), İstanbul 1930, s. 62, 82, 105, 142, 214, 225; Zerkeşi, *el-Burhân*, I, 344 vd.; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 240-243, 259-261, 419-428; II, 142-143; Bennâ, *İlhâfûl fuzalâ'ti'l-beşer* (nşr. Şa'bân M. İsmâil), Beyrut 1407/1987, I, 219-224; Mehmed Zihni, *el-Kavli's-sedid fi ilmi't-tecvîd*, İstanbul 1328, s. 39, 64-65; Abdülfettâh Pâluvî, *Züb-detü'l-irfân*, İstanbul, ts., (Hilâl Yayınları), s. 137.

ABDURRAHMAN ÇETİN